

Aurora borealis (noorderlicht)

Aurora
borrasialis

Groen licht
voor een
ambtstheologie
van de hoop

0. Magisturbuleminenties

en andere woord-
spelingen van het lot

Te weinig priesters... en nu?

Alphonse Borras

halewijn

de urgentie van het thema van vandaag:

waarom het boek van Borrás moest geschreven worden,
waarom het moest vertaald worden,
en waarom het moet gelezen worden.

Voorwoord (9-13)

In het voorwoord schetst de auteur wat hem bij het schrijven ter harte gaat. Ik selecteer daaruit:

- het evangelie verkondigen door ons zelf erdoor te laten raken.
- Verkondiging door alle gelovigen, in een veelheid aan charisma's
- Gevoelig thema rond schaarste aan priesters: lees aub het boek vooraleer het op de index te plaatsen...
- Geen pasklare recepten voor oplossingen maar waarachtige 'leerstellige' bakens uitzetten waaraan wij ons pastoraal kunnen oriënteren.
- Wij zullen altijd te kort schieten tegenover de Heer van de oogst: er zullen altijd arbeiders te weinig zijn (wat opnieuw zal klinken in het besluit).

Inleiding (14-27)

- Het boek gaat over de *interactie* in de Kerk: van *alle* gedoopten - *enkelen* die meewerken in het pastoraat – en *één* persoon die verwijst naar de ware Ene die ons verzamelt.
- Vandaar vooral tot leken: het lijkt nog eerder nodig het doopsel verder te verkennen dan het ambt! Wat telkens zal terugkeren doorheen het boek: de gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle gedoopten middels deze interactie is één van de mooiste vruchten van het Tweede Vaticaans Concilie.
- Ook nadenken over de dienst van het leiderschap, dat vandaag opgerokken wordt in de Kerk, en vooral daar waar een sacramentele bevoegdheid ervoor nodig is.
- Het belangrijke onderscheid tussen relatieve en absolute schaarste aan priesters

Vier hoofdstukken

I. Probleemafbakening: het tekort 'bewonen'

II. Theologische bakens bij relatieve schaarste

III. Kerkrechtelijke bakens bij relatieve schaarste

IV. Bij absolute schaarste...

I. Zullen we het eerst over
het juiste probleem hebben?

Of 'het tekort bewonen' (29-45)

1. Het gewicht van de beeldvorming

Schets van het ambt dat alles opslurpte en zich stabiel (maar niet onveranderlijk) in onze denk-beelden neerzette, samen met een daaraan aangepaste parochie-in-christelijke-cultuur

2. Tussen statu quo en nieuwe formules

3. Van klassieke pistes tot de meest gewaagde voorstellen

Jan Kerkhofs, *Europa zonder priesters?* (1995) met in het laatste hfst mogelijke scenario's:

- Beschikbare priesters herverdelen
- Bevorderen van de medeverantwoordelijkheid van leken Het permanent diaconaat
- Hergroeperen van parochies
- Celibataire roepingen op rijpere leeftijd
- Verschillende formules van priesterequipes
- Opsplitsing van het priesterambt in verschillende gewijde bedieningen
- *Viri probati*
- Wijding van vrouwen

4. Het tekort opvullen of 'bewonen'?

- Met de Franse aartsbisschop van Rennes mgr Pierre d'Ornellas (voormalig catechese-bisschop...) deelt Borrás de mening dat de schaarste veeleer bewoond dient te worden dan *vorschnell* opgevuld.
- Onze samenleving: niet een woestijn “van een maatschappij die niet in staat is de relevantie van het Evangelie te verstaan”
- De invulling van paus Franciscus van evangelisatie door ontmoeting met een cultuur waarin de Geest reeds aan het werk is.

II. Niet eens zo spits theologische mogelijkheden van de huidige kerk- en ambtsleer

**theologische bakens (ook) bij relatieve schaarste
(46-83)**

1. De kerk als eerste subject van missionering (baken 1: kerk als organisch)

- De Kerk is een door God bijeengeroepen gemeenschap die de wereld moet verzamelen voor God
- De zending van de Kerk is “deze dienst die ze verleent aan de mensheid in het hart van de wereld, dat is haar ‘ambt’
- In de zondagse eucharistie wordt de kerkgemeenschap reeds samengebracht en gezonden om de wereld te verzamelen. Er is een intrinsieke band tussen zondag, eucharistie, Kerk en gemeenschap.
- Zo komen we voorbij aan een binaire verhouding Kerk-wereld, ten gunste van een ternaire verhouding geschiedenis-Kerk-Koninkrijk.
- Van heel deze zending is de hele Kerk het subject, daarin is elke gedoopte leerling-missionaris.
- Hier kan een positieve kijk groeien op een minderheidskerk die “open is en niet sectair”: de Kerk, dat zijn enkele die voor de velen ten beste spreken bij God.

2. Het kerkelijk lichaam van Christus in zijn verscheidenheid (baken 2: kerk als divers)

- Er zijn alle mogelijke charisma's waarin de Geest zich onder ons verdeelt. Daarover spreekt het beeld van het ene lichaam en de diverse ledematen.
- Ieder van ons heeft dan deel aan de tria munera van Christus: zijn profetische, priesterlijke en koninklijke zending. Deze betreft niet enkel een handelen en zich engageren, maar ook een zijn en bestaan als christen.
- Het gediversifieerde lichaam van Christus is ook en mag ook zijn een gemengd lichaam of *corpus permixtum*. Ook het gelovig (partieel) toebehoren tot de parochie is daarbij gradueel en dynamisch en vermengd met andere motivaties.

3. Kerkgemeenschap en dienstwerk: opbouwende alteriteit, symbolisch verband, wezenlijke eenheid (baken 3: het Hoofd als beginsel van het lichaam)

- Baken 1 vanuit de metafoor van het Lichaam: de Kerk als organisch en één
- Baken 2 vanuit de metafoor van het Lichaam: de Kerk als divers en gemengd (de ledematen)
- Baken 3 vanuit de metafoor van het lichaam: het Hoofd als beginsel van het lichaam
- Drie elementen: het kerkelijk lichaam van alle gelovigen – de herders aan het hoofd – Christus, Hoofd van het lichaam
- Deze structuur van allen – enkelen – Eén wordt dan verder ontvouwd

4. De gezamenlijke verantwoordelijkheid van allen door het doopsel en de kerkelijke synodaliteit

- De gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle gedoopten articuleren met de diversiteit aan charisma's
- Informele en formele synodaliteit
- van Volk Gods (Vat II) naar synodale Kerk (paus F) betekent van organisch naar ook dynamisch: onderscheidend evolutief. In die zin “heeft de synodaliteit geen ander doel dan het bewerken dat de Kerk naar buiten gaat”, dwz op tocht, de wereld meenemend naar het Koninkrijk
- Obstakels daarbij zijn clericalisme en ecclesiocentrisme...

5. De samenwerking onder enkelen die ambten en diensten opnemen: naast de gewijde bedienaars, ook de vrijwillige of bezoldigde leken-bedienaars.

- Borrás benadrukt sterk de symbolisch-sacramentele assymetrie die het wijdingsambt aanbrengt in de Kerk: er is geen Kerk tenzij door Gods genade. “Het lijkt geen twijfel dat vele katholieken deze twee kenmerken, symbolisch en sacramenteel, ervaren als een moeilijkheid, omdat zij er een functionalistische visie op het gewijde ambt op na houden”. Of nog:
- “De moeilijkheid (...) om zowel de sacramentele structuur van het priesterambt als het verbondsmysterie dat dit dient, te verstaan of te onderscheiden.”
- De niet-gewijde bedieningen delen van meer nabij in de herderlijke taak, en je dient er dan ook toe te worden *geroepen* – charisma volstaat niet.
- Dit relatief nieuwe gegeven in het leven van de Kerk vergt enige leerschool, maar vertoont reeds vele vruchten.

6. De sacramentaliteit van het priesterambt

- Een uitgebreider reflectie op de sacramentele eigenheid van het priesterambt.
- Wie ten allen prijze het oude wil behouden, zal automatisch functioneel ontsporen want hij wil enkel maar alles georganiseerd krijgen en de gemeenschappen draaiende houden.
- Maar de tegenover-rol van het gewijde ambt verwijst in wezen naar het mysterie van het handelen van de triniteit in het hart van de geschiedenis (christologisch én pneumatologisch: *in persona Christi* en *in persona ecclesiae*, verzamelend en zegend).
- Dit ambt evolueert van petrinisch, waarbij de gemeenschap zich rond haar herder verzamelde die bijna alle taken en charisma's op zich nam, naar meer paulinisch, waarbij de herder de gemeenschap bezoekt waarin al vele charisma's aan bod komen
- De priester neemt het charisma van de leiding daarin op: de pastoor is niet verantwoordelijk voor *alles* en bezit niet alle charisma's, maar hij is verantwoordelijk voor het *geheel*.

III. De heilzame jeuk van het juridische zachte juk

**canonische bakens (ook) bij relatieve schaarste
(84-129)**

1. De parochie een instelling in verandering

- De parochie is de Kerk op een bepaalde plaats voor alles en voor allen: echt voor jan en alleman die langs komt.
- Maar steeds in een missionaire dynamiek van kerkopbouw, in een logica van incarnatie.
- “Territorium is het minst slechte middel om parochies af te bakenen, op voorwaarde dat het niet als keurslijf functioneert.” De parochie als *territoire* dient dan het geloof over te dragen in een *terroir*.
- Veel parochies slagen er niet langer in er ‘voor alles’ te zijn, en ook niet ‘voor allen’: te weinig bereik in bepaalde segmenten van de bevolking, tekort aan charisma’s enz. Daar ligt de echte eerste reden om te hergroeperen (niet bij ambt en schaarste).
- “De zogenaamde crisis van de parochie blijkt in werkelijkheid een crisis te zijn van de overdracht.” En het is dat ook wat op het spel staat bij de hergroepering, niet de structuur en het opvullen van gaten op zich.
- Het gaat niet om een andere *omschrijving* van de kerk, maar om een andere *inschrijving* van het geloof in de cultuur. En dit zich inschrijven zal veel meer dan vroeger door de parochianen zelf moeten gebeuren.

2. Parochiale polen en andere polen van kerkelijk leven

- ! van omheinde entiteit naar zich inschrijven in de cultuur: op deze wijze is de parochie geen uitdovende instelling, *maar alleen op deze wijze...*
- naast andere polen: heiligdommen, scholen, gezondheidsinstellingen, gevangenissen, kath. media, vormingscentra, kloosters en abdijen...: allemaal vuurtorens en plaatsen van herbronning
- Andere polen waar ook minder priesters bij betrokken zijn, maar ook gelovigen zelf hun verantwoordelijkheid opnemen als gedoopten (priester heeft er een andere rol dan van een pastoor in de parochie vaak nog wordt verwacht). “De relatieve schaarste opent aldus een weg naar een geïntegreerde pastoraal.”

3. De functie van de pastoor en het uitoefenen op eigenlijke wijze van de *cura animarum*

- De *pastor proprius* is niet de eigen herder van de parochie, maar wel eigenlijke en dus niet plaatsvervangende herder, geen *lieu-tenant* van de bisschop, hoewel in diens naam (zelf) herder
- Pastoor heeft strikte kerkjuridische plicht tot *cura animarum* voor zijn portie gelovigen,
- Elke gedoopte heeft die plicht in brede zin, vanuit de liefde.
- Meer hedendaags stilaan: pastorale zorg ipv zielzorg

4. Geschiktheid van de personen, legitimiteit en zendingsbrief

- Geschiktheid belangrijker dan gaten vullen!
- Vier soorten legitimiteit als wat de pastor legitimeert: competentie – ervaringsdeskundigheid – institutioneel – persoonsgebonden. Deze kunnen botsen met elkaar!
- Hier situeert zich een kloof tussen leken en clerus door institutioneel hogere legitimiteit van de wijding. “Men mag het ingrijpende karakter van deze kloof bij het invullen van ambten niet onderschatten. Leken, mannen of vrouwen, starten niet met gelijke kansen.”
- Vandaar het belang van zendingsbrief en ceremonie bij aanstelling.

5. Mogelijke wijzen van meewerken in de pastorale zorg in een parochie.

- De *plena cura animarum* (de algehele zorg) komt de bisschop toe en op analoge wijze de pastoor.
- ! Anders dan CIC 1917 voorziet CIC 1983 de mogelijkheid van medewerking hieraan door anderen. Pastoor is verantw. voor het geheel, niet van het geheel, en hij beschikt niet over alle charisma's.
- In de feiten geldt: als de pastoor zich bij relatieve schaarste niet omringt met medewerkers, verkommert het parochiale leven. Hij moet én ambt van leiderschap en voorgaan opnemen, én samenwerken met allerlei gedoopten. (delegeren - team)
- Het team moet 'onwankelbaar institutioneel loyaal zijn' aan de verschillende posities erin.
- Zo stimuleert de samenwerking van enkelen de gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle gedoopten.

6. Het pastorale (leidings-)team en de teams ter plaatse

- Er is nood aan een wettelijke regeling van de bevoegdheid van het pastoraal team vanuit de bisschoppenconferentie
- De pastoor is titularis als *persoon*, de leden delen *collegiaal* in de uitoefening van de leiding, ten bate van de *gemeenschap*. (één, enkelen, allen).
- De leken delen in de (eenheid van de) *tria munera*; dus niet de pastoor herderlijk (leiding) en de leken verkondigend (catechese), maar ook niet de pastoor liturgisch en de leken herderlijk-verkondigend.
- Complementair met het parochieteam: teams en/of antennepersonen op lokaal vlak (bij de kerktorens)
- Plaatselijke teams zijn 'coalescent': in hen 'smelt de plaatselijke gemeenschap samen', terwijl het pastoraal team van hele parochie meer deelt in 'monopolistische bestuursmodel'. Hun rol is niet zozeer *lieu-tenant* zijn van de grotere parochie, maar wel het plaatselijke niveau christelijk leven in te blazen, te dynamiseren, plaatselijk en van onderuit kerk te maken als teken van Gods liefde voor alle mensen.

7. De pastoors in solidum van c. 517§1 en het pastoraal team volgens c517§2

- §1 priesters solidair aan het werk
- §2 met leken die grotendeels de leiding op zich nemen in (ook grotere) parochies. Deze canon betekent niet dat leken parochies kunnen gaan leiden, wel dat zij meer rechtstreeks in de leiding worden betrokken.

8. Het functioneren van het parochieteam en de opkomende figuur van de coordinator.

Die coordinator vervangt dan de pastoor in het rechtstreekse functionele aansturen (*leadership*) van de parochie, maar zonder hem de sacramentele leiding (*headship*) te ontnemen. Vgl. rolverdeling tussen vicaris-generaal en bisschop.

9. De pastorale raad, een synodale instantie om te 'beraadslagen'

- Deze vertegenwoordigt 'allen' bij 'enkelen en één'.
- op vlak van bisdom en parochie (kerkprovincie?)
- Taak van onderscheiding o.b.v. van representatie van allen (niet vanuit competentie als expert of vanuit ambt...): 'verstandige en wijze mensen' gewoon met *sensus fidei*...
- adviseert, pastoor neemt ten volle er aan deel
- Pastorale raad adviseert participierend aan leiding of participeert adviserend... Borrás kent hem ook het permanente geheugen van de parochie toe en verbindt met paus F's idee dat de tijd (groei) belangrijker is dan de ruimte (afbakening)
- Hier moet de oude clericale stijl bij gelovigen én pastoors én teams (soms de "nieuwe clerus") vervangen worden door echte synodaliteit: geen wonder dat pastorale raden op alle niveau's nog naar hun juiste rol zoeken in onze kerk die het clericalisme maar geleidelijk ontgroeit... Hier komen we bij het echte clericalisme waartegen paus F telkens weer ten strijde trekt met het model van elke gedoopte als leerling-missionaris.

IV. Als de schaarste absoluut onbewoonbaar wordt

**proefballonnetjes bij progressieve precariteit
(130-165)**

- ! Dit hoofdstuk gaat voor en na lectuur al het meest over de tongen, en ik denk dat we hier naartoe gaan, maar ik kom toch onder de indruk van de mogelijkheden theologisch en kerkrechtelijk die we nog niet hebben verkend. Lees niet enkel dit hoofdstuk, want dan ben je zeker gaten aan het vullen i.p.v. de schaarste eerst te bewonen tot ook dat huis te zeer gaat lekken.
- In ambtstheologische termen: “als de diocesane bisschop niet meer kan beschikken over het minimaal aantal priesters die in staat zijn om de essentiële zendingen te vervullen”.

1. De veralgemening van de toepassing van c517§2
2. De veralgemening van de pastorale coördinatoren
3. De toevlucht tot priesters die van elders komen:

Dit 'is reeds aanvaard'! In het geding bij de omgang met dit fenomeen dat niet zal ophouden:

- de waarachtige katholiciteit van onze lokale kerken (universeel *doorheen het meenemen* van het particuliere (culturele, lokale, eigene..., het geheugen van de lokale kerk, het 'democratisch ethos' van onze cultuur, de secularisatie, onderscheiden wat de Geest vraagt van de Kerk *op deze plaats...*))
- maar ook de rijkdom van de particulariteit die zij met zich meebrengen voor onze Kerken! Dus kunnen deze priesters niet onze parochies verder "doen draaien zoals we het altijd hebben gedaan".
144
- De oude parochies verder doen draaien of missionair maken?

4. Een beroep doen op permanente diakens

5. De priesterwijding van *viri probati*

Borras toont hier goed de zinvolheid van het celibaat ook gekoppeld aan het ambt, maar pleit tegelijk voor dispensatie daarvan (niet ontheffing of afschaffing!) omwille van de nood van gemeenschappen aan priesters.

6. De priesterwijding van christenvrouwen

“In de nabije toekomst zal het priesterschap alvast voorbehouden blijven voor mannen. Voor ons onderwerp moeten we dus geen enkele remedie tegen de schaarste gaan zoeken in de eventuele mogelijkheid om christelijke vrouwen de ambtswijding toe te dienen.”

Besluit: twee soorten oplossingen:

- Ofwel oprekken van bakens hfst II en III
- ofwel oplossingen 'in eigenlijke zin' die priesters *door priesters* vervangen: buitenlandse priesters, of criteria wijding aanpassen.
- En dan nog blijft de dubbele vraag: priesters ja, maar voor welke *zending*? En priesters ja, maar met welke *gemeenschappen*?